

16/2. ESTILS DE VIDA

El dia a dia

Legint els judicis de l'època, ens consta que la gent de Binissalem era bastant activa i estava constantment pendent de les coses que passaven al seu voltant. Passaven molt de temps a l'aire lliure i, mentre no estaven ocupats amb les seves tasques, solien estar enfainats al portal de casa seva, o dins, amb la porta oberta. No hi havia finestres per on entràs la claror o per veure l'exterior, ni tampoc hi havia molt d'espai. De nit sí que tancaven les portes, per por dels malefactors o els esperits malèfics. Un propietari que volia desnonar un llogater solia llevar les portes de la casa.

Fossier ens recorda l'obligació de proporcionar almoïna a qui cridàs a la porta, "pues el mendigo [...] podía ser Jesús, o el Diablo, es cierto: ¿como saberlo?" (2008, p. 117). Continua, "Esta hospitalidad [...] era una de las vías naturales de la Salvación". En relació amb això, circulaven molts contes sobre mendicants que resultaven ser Jesús mateix o un sant disfressat.

Les notícies passaven d'un punt a un altre del poble com un llamp, i per qualsevol 'remor' la gent cercava tot el món per veure què passava. El senyal que passava alguna cosa fora del normal era el crit de «Via fora!». * Les dones sortien de les cuines, i algunes persones anaven corrents a avisar el batle i tots els jurats i prohoms que poguessin trobar.

A la dreta, Jesucrist disfressat com un pidolaire apareix a Santa Caterina de Siena qui li dona una manta. A l'esquerra, li revela la seva identitat. Una pintura italiana de vers el 1450. [Fig. 105]

Hi havia ben poca intimitat, fins i tot al llit. Un convidat podia compartir l'únic llit (animalons i tot) amb els amfitrions. N'hi ha que diuen que s'usava dormir nu, però el fet que la gent no tingués roba de nit no vol dir que no portàs la mateixa roba que de dia. Sembla veritat que a l'edat mitjana la nuesa no escandalitzava. Per pobresa, calor o fervor religiós, alguna gent circulava pel món sense roba, almenys al nord d'Europa, i probablement aquí també. Pensem en les representacions religioses on eremites, segons quin sant, o el mateix Jesucrist es mostren nus.

Una reina visita un ermità que viu al bosc. Ella ostenta de la seva condició, porta la corona i el ceptre, la seva capa sembla folrada d'ermíni i saluda l'ermità amb tan sols un dit. [Fig. 106]

La roba

La roba era l'article de consum més significatiu de l'edat mitjana. Reflectia la mateixa societat: jerarquitzada i regulada per lleis i ordenances que eren desobeïdes amb freqüència. L'historiador Pau Cateura, conscient de la seva importància, dedica una bona part d'un llibre al tema: "los tratamientos y la indumentaria se constituyen, sin duda, en los signos más reveladores de la pertenencia social de cada individuo" (1984, p. 73).

De manera similar al que passa a qualsevol època i lloc, a la baixa edat mitjana com es vestia era l'expressió suprema de prestigi social. Les persones de Mallorca, sigui per la distància al continent, sigui per les dificultats del transport o per l'alt preu dels materials i decorats importats, no tenien opció de presumir d'altra manera. Si casa seva i la seva dieta complementaven poc la persona, la roba podia ser molt més que un simple vestit.

El principi bàsic de les ordinacions sumptuàries era que cada grup portàs posada una vestimenta estàndard, d'acord amb el seu prestigi social. Com que el rang de cada individu en la vida estava

determinat, el més correcte era que es vestís segons el lloc que ocupava. Així, les despeses eren les adequades a cada un i, sobretot, la persona era identificable tot d'una. Tanmateix aquest principi topava amb les ganes d'alguns individus de presumir, cosa no difícil atesa la relativa mobilitat de la societat mallorquina de l'època. Si algú no estava conforme amb el lloc que la societat o les autoritats li assignaven, s'intentava aproximar als vestits d'un altre col·lectiu amb més prestigi.

Les lleis sumptuàries destinades a simplificar i racionalitzar la vestimenta no feien sinó agreujar el problema, perquè en detallar allò que era permès o prohibit de dur, s'aclariria exactament com s'havia de vestir per simular ser d'una classe determinada. A més, la normativa era molt elaborada. Per exemple, l'any 1486 hi havia una regla tan sols per "esposas e hijas de notarios, mercaderes y menestrales ricos [que] podrán llevar franjas de seda, de 4 dedos de ancho en mangas y en el ruedo de las gonelas" (Cateura, 1984, p. 205). L'any 1385, "las mujeres de caballeros podrán llevar perfils de armiño en los mantils" (p. 203).

A l'època medieval, a tots els països europeus hi havia lleis que establien els estils i materials dels vestits, i el tipus i la quantitat d'ornamentació que podien portar els membres d'un grup concret. Per altra part, hi havia una tendència general vers l'ostentació en la vestimenta, cosa que afectava tots els col·lectius, tant clergues com laics. Així, l'any 1322, el bisbe envià una directiva segons la qual els canonges i clergues s'havien de vestir d'una manera uniforme, amb capa de cogulles negra, llarga i ampla, des del vespre de tots sants al vespre de la setmana santa (Vich Salom, 1945, p. 126). Més tard, entre les reformes del bisbe Antoni de Galiana, els anys 1363-74, hi havia la prohibició al clergat de confeccionar-se vestits de vellut o de pell.

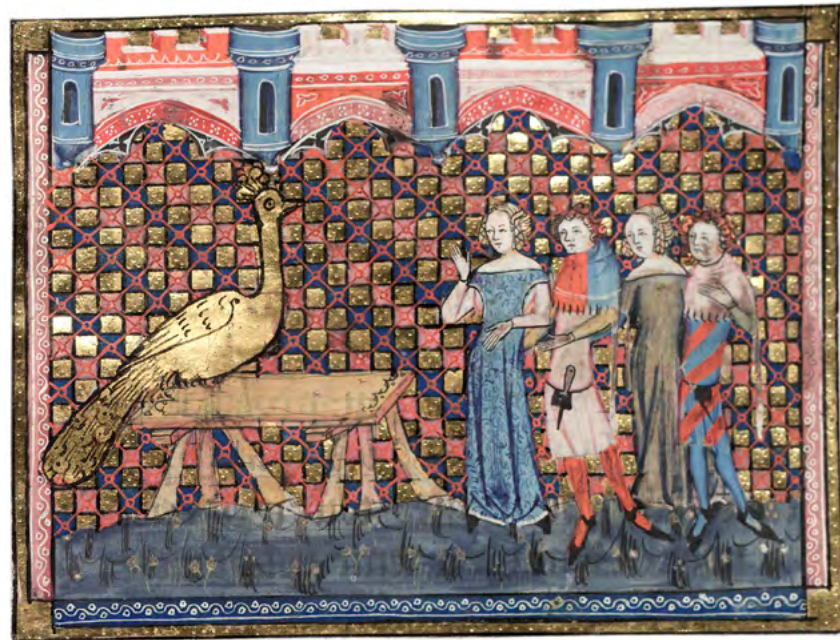
Allarg del segle XIII, l'estil de la vestimenta era senzill, constant i igual per a tothom i per ambdós sexes. La túnica d'un rei, una

L'estil de vestir universal del segle XIII, igual per homes i dones. [Fig. 107]

(*) Joan Coromines al Diccionari etimològic [...], 1991, diu; "via! es convertí en una verdadera interjecció [...] Nomes és que en català això es produí, per damunt de tot, en combinació amb adverbis: via fora!, via dins!, via sus! [...] Via fora és el que va quedar més permanent. En l'origen per fer fugir i sortir algú. [...] En general es tracta d'un crit d'auxili clamant la gent a sortir de les cases [...] sense demanar pròpiament socors, podia arribar a ser una crida per provocar moviments exaltats, d'horror, alarma, escàndol. I això se substantiva [...]" (tom IX, p. 261.)

Es nota la consolidació d'un viafora per una alarma, a La Batalla de Binissalem, p. 42.

Dues parelles vestides amb estil elegant admiren un paó reial daurat, vers el 1340 [Fig. 108]

reina o un mendicant penjava recta de les espatlles, fins a terra, excepte per als qui no podien treballar amb una peça de vestir tan llarga. El model clàssic no tenia mànigues i l'obertura per al cap era rodona. A sota de la túnica portaven una camisa llarga, i a sobre una capa o manta recta. La diferència residia en la decoració i la tela, no en el tall.

A partir de l'any 1300 hi hagué un esclat de modes noves i diferenciades, facilitades per la introducció de l'ús generalitzat del botó, que permetia peces de vestir ajustades al cos. Es diu que al llarg del segle XIV hi hagué més canvis en el vestir que en qualsevol altre període de la història, almenys pel que fa a les persones que podien seguir la moda. Les novetats començaren amb la roba per a l'home, i arribaren a extrems de dissenys tan ajustats i tan curts que no podem considerar-les túniques, i sabates amb punteres tan exagerades que s'havien de fermar a les cames, sempre per als qui podien permetre's portar-les.

La indumentària de les persones riques, a la segona meitat del segle XIV, era una clara

demonstració d'excés. Pau Cateura exposa unes prohibicions generals, de l'any 1384, d'ornaments per a homes: *“vestidos bordados de oro, plata, seda, terciopelo, calzado con adornos de oro, plata, piedras finas, seda, pieles de armiño”*.

Per altra banda, les excepcions permeses eren: *“adornos de plata en botones, sombreros, correas, agujas, anillos con engaste de piedras finas, [pell de] martas, ardillas, armas y arcos con adornos metales preciosos y piedras finas”*.

Les multes eren de *“50 ll. y confiscación”* (1984, p. 201). Al segle següent, el grau de luxe permès s'incrementà sensiblement, mentre que les penes disminuïren. El dol per un personatge reial era un esdeveniment social molt important, durant el qual les autoritats solien permetre un cert relaxament de les prohibicions.

Un altre aspecte a tenir en compte eren les assignacions pressupostàries oficials per comprar roba, acompanyades per una normativa detallada, no tan sols per als funcionaris, sinó també per als càrrecs electes com a jurats. En temps de penúria, les autoritats intentaven reduir les subvencions per a vestits, però això causava protestes enèrgiques dels afectats, no només pels

Una parella pagesa trillant, vestits per treballar. [Fig. 109]

diners perduts, sinó també per la percepció de pèrdua de categoria com a persona.

Per a les classes oprimides també hi havia prescripcions. En primer lloc, es prohibiren els colors. Es tracta d'un aspecte menor de luxe, el qual fou absolutament prohibit als esclaus i esclaves. Tanmateix, sabem que a la pràctica la prohibició no era sempre tan estricta. Antoni Sard, un esclau fugit l'any 1388, era cercat amb crides *“per los llocs acostumats [...] notificant a tota persona que lo dit Antoni Sard meta e mans de la cort o de son senyor haurà 20 sous de tropies [recompensa]”*. La seva descripció era: *“Lo qual Sard és d'edat de 20-18 anys e és hom de poca estatura, feblet, am la cara prima, rugada et vesteix dues gonelles blanques e calça calces blanques, e lliga capó vermell, e falten-li dues dents davant”* (Francesc Canals, document de la Cúria Reial guardat a l'Arxiu Municipal de Binissalem, transcripció de l'any 1988).

Articles i diversions apreciats

Les vaixelles de test o vidre eren decoratives i també útils a la casa, on a vegades hi havia una catifa sobre una taula o un altre moble. Les estores solien estar penjades a la paret de la cambra o a l'entrada, on funcionaven com elements decoratius, encara que el seu objectiu habitual era d'aïllament d'una paret humida. També hi havia estores al terra.

La possessió de llibres probablement era un fet insòlit entre els veïns de Binissalem als segles XIII i XIV. En tots els vint-i-vuit inventaris del segle XV estudiats per Maria Barceló tan sols hi havia *“Una única referència cultural: un llibre de paper amb cobertes de fusta amb bolles anomenat Els Angels [...]”* (Maria Barceló, 1994, p. 20).

No obstant això, hi havia imatges, normalment de la Verge, de fusta o gravades en paper, exposades a l'entrada de la casa.

Una miniatura que il·lustra la història bíblica de Tobit, traslladada a l'entorn del pintor; a finals del segle XV, a Bruges. A nosaltres ens interessen els detalls de la casa amb l'home, Tobit, dormint sobre un arquibanc amb una estora o cortina penjada a la paret de darrere. Sembla una postura força incòmoda, però a l'edat mitjana, la gent sovint dormia així amb el cap elevat, en llits curts. Tot i que sembla la casa de gent acomodada, la dona cuina a la xemeneia de la mateixa habitació mentre consulta un llibre; potser de receptes. Ella s'ha arromangat la falda del vestit per protegir-la de les espurnes del foc. [Fig. 110]

També sovint hi havia cortines pintades penjant del llit o per penjar a la paret.

La premsa mecànica que permeté la fàcil reproducció de textos encara no existia i tot i que una persona podia llegir i escriure, llegir llibres no era considerat una ocupació normal. Escoltar era una altra cosa, i per als acomodats, reunir-se per escoltar obres de literatura era una diversió habitual. A les corts reials els contes llegits acompanyaven els àpats i altres activitats. El lector solia ser un monjo.

Entre les 'virtuts' del rei Jaume III es compra la seva afició pels llibres. Aquest rei fou un gran

(*) Aquest carregament podia indicar la irrevocabilitat del pas del rei: portava amb ell tot el que valorava de veres: la família i els seus béns més apreciats.

mecenes de copistes i il·lustradors. Pagava bé per la seva obra i feia generoses donacions a les biblioteques de monestirs. Carregava amb uns 70 llibres* en el seu vaixell quan travessà la mar amb la intenció de reguanyar l'illa de Mallorca el 1349. Pocs súbdits forans compartien el seu interès.

La caça

La diversió que atreia tant cavallers i nobles com la família reial era la caça. No era la caça de conills, llebres o ocells comestibles com caçaven els pagesos, per exemple, "Guillem Llinars i altres han estat multats perquè han caçat conills i llebres contra forma de capitols" (RRV2 p. 24).

No sabem quina ordenança havien contravingut, possiblement una que prohibís la

caça abans de la festa de Sant Miquel, que cau a finals de setembre, atès que la data de la sentència és de 7 d'octubre de 1372. Els Llinars no caçaven perquè es morissin de fam, ja que eren una família acomodada de Lloseta. La caça era l'esport lògic per a una classe descendent dels guerrers de l'alta edat mitjana, per als quals sortir a una conquesta física era una forma de vida.

Per a l'alta societat, la caça, en la qual participaven dones i homes, havia de ser emocionant, amb preses importants o exòtiques i amb animals cars. El rei Jaume II fou un gran aficionat a la caça amb falcons, i creà un centre a Mallorca per a l'ensinistrament d'aquestes rapinyaires. Sempre eren capturades com a pollets a la serra i els exemplars de Mallorca tenien molta bona fama. En una ocasió el rei pagà 50 ll. per un falcó: el preu d'un bon esclau o d'una casa. El rei solia regalar un falcó als seus contrincants diplomàtics o als seus amics. Durant la caça, les dones, muntades en cavalls, solien portar els falcons.

Jaume II comprà terrenys i establí deveses (llocs de caça), fins i tot amb petits i senzills 'palaus' a prop, com a residències reials, on podia caçar cérvols i porcs senglars, faisans i garses importades a posta. El seu successor, el rei Sanç, continuà pagant les instal·lacions. Els casals, però, caurien en desús amb l'arribada del rei Pere IV, el qual els llogava o els deixava a l'església o als diferents departaments del govern.

En un extraordinari document de l'any 1343, una carta de la reina d'Aragó, aquesta demanava al procurador reial de Mallorca** que li enviàs dos lleons mascles i dos xacals de Barberia (Salom i Bujosa, 1945, p.187). Possiblement no era una cosa gaire extraordinària, ja que com Ramon Llull va anotar, al seu *Llibre de l'ordre de cavalleria* (1274-6), la caça "de cérvols i conills, ossos, lleons i animals similars" en la relació dels deures d'un cavaller (Richard Barber, 1980, p. 110).

Un detall d'una tapisseria de grans dimensions i luxe; "La caça de l'ós i el porc senglar", una representació ideal de la caça, poblada de nobles vestits per presumir no per fer l'esport, que data del 1425-30. Mesura aproximadament 10 m x 4 m i fou teixit a Flandes o a França. [Fig. 112]

Un rei (Joan d' Anglaterra) gaudeix del seu divertiment favorit, la caça del cérvol. [Fig. 111]

FIGURES CREANT BINISSALEM

CAPÍTOL 16

- [95] <http://bgtourinfo.net/svi6tov.html>
- [96] Carlos García –Delgado Segués, *Arquitectura tradicional de la isla de Mallorca, La Isla de la Calma*, 1992, p. 70, No. 166
- [97] Recuperades del vaixell de guerra, The Mary Rose, enfonsat l'any 1545
<http://garb4guys.blogspot.com.es/2011/12/pennywise-peasant-reenactors-on-budget.html>
- [98] Holy Monastery of Great Meteoron, December, 2010, <http://www.lostsomewhere.com/page/3>
- [99] Carlos García –Delgado Segués, *Arquitectura tradicional de la isla de Mallorca, La Isla de la Calma*, 1992, p. 45, No. 90
- [100] Latin, MSS 9333, fol.97v, Bibliothèque Nationale de France
- [101] The Dutch Beer Guild, cap font, <http://www.thebeercircle.com/belgian-dutch-beer-tasting/>
- [102] “Street bakers”, Medieval & Renaissance Food Clip-Art Collection, (segle XIV)
http://www.pbm.com/~lindahl/food-art/street_bakers.gif
- [103] “Fogalar” escocesa, usada fins 1950, © “Hanging chimneys and Smoke Canopies “ <http://www.oldandinteresting.com/hanging-chimneys.aspx>
- [104] “A man warming by the fire”, psalter del segle XII, Bèlgica, MS 14, fol 3, J. Paul Getty Museum
- [105] Giovanni di Paolo, predella, “St Catherine of Siena and the beggar”, Itàlia, vers el 1460, Cleveland Museum of Art, <http://www.clevelandart.org/art/1966.3>
- [106] Jehan de Grise, *Roman d’Alexandre*, (1338-44) Flandes, MSS 264 p. 72r, copyright, amb permís de Bodleian Libraries, University of Oxford
- [107] Meister des Codex Manesse, “Albrecht von Johansdorf,” (1305-15) Alemanya
- [108] Jehan de Grise, *Roman d’Alexandre*, (1338-44) Flandes, MSS 264 p. 173r, copyright, amb permís de Bodleian Libraries, University of Oxford
- [109] “European Fashion” (segle XIV), http://en.wikipedia.org/wiki/1300%E2%80%931400_in_European_fashion#mediaviewer/File:3-piantagione,Taccuino_Sanitatis,_Casnatense_4182.jpg
- [110] “The blinding of Tobit”, (segle XV) MS Royal 15 D I, f. 18, Bèlgica The British Library
- [111] “King John”, (segle XIV) Cotton MS Claudius D ii.f. 116r (detall), The British Library,
- [112] “The Devonshire Hunting Tapestries, Bear and Boar Hunt” (1425-30) Museum No. T204-1575, 1957, The Victoria and Albert Museum, Londres, <http://www.vam.ac.uk/content/articles/g/gothic-objects-in-detail/>

FONTS CITADES.

_Gabriel Llopart; *La Batalla de Binissalem* (1434), 1988

_Maria Barceló Crespi, *Elements materials de la vida quotidiana a la Mallorca baixmedieval (part forana)*, 1994

_Gabriel Llábres Quintana, ‘Notícies’

_Robert Fossier, *Gente de la Edad Media*, 2008

_Gabriel Llopart i M. Ripoll, *La Pintura Medieval Mallorquina*, Vol. 1, 1977

_‘Bisbe’

_Judicis 2: núm. 4

_Judicis 1: num. 5

_Francesc Canals, *Aproximació socio-econòmica a Binissalem en el segle XIV*, 1989

_Pau Cateura, “Las cuentas de la colonización feudal, Mallorca (1231-1245)” *La España Medieval*, (online: dialnet), 1997

_J. Vich Salom, J.Muntaner Bujosa, *Documenta Regni Majoricarum*, 1945

_Juan Coramines, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua Catalana*, Vol. IX, 1991

_Pau Cateura, *Sociedad, Jerarquía y Poder en la Mallorca Medieval*, 1984

_RRV 2

_Richard Barber, *The Reign of Chivalry*, 1980

Creant la vila de Binissalem

Un mosaic de cent-cinquanta anys del Regne de Mallorca,
des del 1231

Pel que fa a les imatges, fotografies i il·lustracions: Atès que algunes fotografies, imatges i il·lustracions contingudes en aquesta obra han estat realitzades per tercers, la reutilització i difusió d'aquestes no està coberta per la llicència Creative Commons ni per cap altra llicència, per la qual cosa la seva utilització serà responsabilitat de la persona que en faci ús. En cas que un tercer trobàs que en aquesta obra s'ha fet un ús no autoritzat de les seves imatges, fotografies o il·lustracions pregam que es posi en contacte amb info@creantbinissalem.com per a la seva retirada o correcció.